

STATENS ARKIVER

LANDSARKIVET FOR SØNDERJYLLAND

Soldaterne og kilderne til deres færd

Introduktion

Tre perioder: →1867, 1867–1920, 1920 →

1. Lovgivningen vedr. udskrivningsvæsenet
2. Udskrivningskilder: Hvad og hvor?
3. Andet materiale

Afslutning og spørgsmål

→ 1867: Lovgivningen

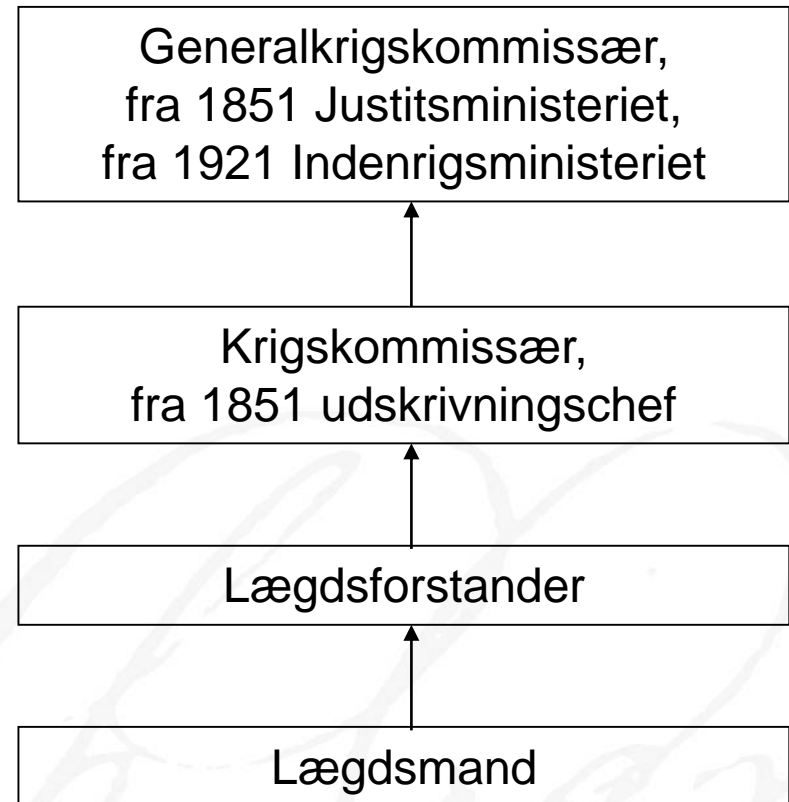
- Oprettelse af en Landmilit 1737/1739:
Soldaterudskrivningen pålagt godsejerne
- Værnepligten omfattede: Mænd af bondestanden
- Indskrivning ved fødslen
- Inddeling af landet i lægder
- Pligt til at føre lægdsruller

→ 1867: Lovgivningen *Lægdsvæsnets administrative opbygning*

- Forordning om Landforsvarets ordning af 1800
- Soldaterudskrivning bliver et statslig anliggende
- Statslig administration indføres

→ 1867: Lovgivningen fort.

- Forordning af 01.08.1800 om Landforsvarets ordning: Soldaterudskrivningen blev et statsligt anliggende
- Lægderne inddelt efter befolkningstal
- Værnepligten omfattede: Mænd af bondestanden
- Indskrivning ved fødslen
- Værnepligtsalder: 18-36 år
- Tjenestetid: 8 år

→ 1867: Lovgivningen fort.

- Værnepligtsloven af 12.02.1849 og 26.08.1850:
Indførelse af alm. værnepligt
- Værnepligten omfattede: Alle mænd med undtagelse af
ordinerede gejstlige og fastansatte lærere
- Indskrivningsalder: 15 år eller efter konfirmationen
- Værnepligtsalder: 18-38 år

→ 1867: Udskrivningskilder

- Lægdsrullerne findes i:
  - Godsarkiver
  - Amtsarkiver
  - Amtsstuearkiver
  - Byarkiver
- Hoved- og tilgangsruller
- Oplysninger om:
  - Lægdsnummer
  - Navnet på lægdet
  - Den værnepligtiges nummer, navn, alder, fødested
  - Sessionsnoteringer om fx fysik og sundhedstilstand
  - Evt. flytteoplysninger
- Forkortelser:
  - Anton Blaabjerg og Birgit Øskov: Lad os stå vagt og værne!, 2003

19
99 Lægds *Maugstrup Bygd*

Sl. Nr	Ryt. Nr	Navn.	Alder 1853.	Fødested.	Bemærkninger.
<i>59.</i>	<i>11.</i>	<i>Jens Juvil Riis. P. Juff Juvil Riis</i>	<i>19.</i>	<i>Amursøfad</i>	<i>S³⁰1857-10²23 Søst. fra Rittid for sig de 1857 for, Skole-udvisnings fra 1857 og de 1858-29 - 1856 if. Skole. 29.</i>

Amursøfad.

Sl. Nr	Ryt. Nr	Navn.	Alder 1853.	Fødested.	Bemærkninger.
<i>65.</i>	<i>16.</i>	<i>Jens Juvil Riis P. Juff Juvil Riis</i>	<i>29.</i>		<i>J. K. 1876.</i>
~~<i>47.</i>~~	~~<i>17.</i>~~	~~<i>Mads Juvil Riis</i>~~	~~<i>22.</i>~~	~~<i>Amursøfad.</i>~~	~~<i>U. P. 1856. Casuar Olfend og gamle navn i Kopst.</i>~~

*Byrttelønning. 1853.
- 1855.*

Kilde: Lægdsrulle Haderslev amt 1853

→ 1867: Udskrivningskilder

3
45 Lægd   Frørup Pøje

Sl. Nr.	Nyt Nr.	Navn.	Allder 1853.	Fødested.	Bemærkninger.
107.	99.	Lars Lauritsen Jordrup O. Jordrup Lauritsen	23.		65 3/4" S 1852 10 L. B. 30 5/8 Læg 1862.
5.	100.	~~Lars Lauritsen Lars Lauritsen Lars Lauritsen~~	~~15 1/8~~	~~Frørup~~	~~Søn Jørgen Lauritsen 92. Læg N. 93 id. S. 2 med Nr. 92 og 22. Læg N. 23 5/8, S. 11466.~~
		~~Overført til S. Lauritsen~~	~~72~~	~~Læg N. 168~~	~~Agst 1856~~

Kilde: Lægdsrulle Haderslev amt 1853

Udskrivning til flåden

- Forordning af 1714:
Udskrivning fra sølimitter
- Værnepligten omfattede:
Mænd fra erhverv, der var knyttet til søen
- Indskrivningsalder: 16 år eller efter konfirmationen
- Særlige søruller i perioden 1802-1861
- Værnepligtsalder: 16-50 år
- Sørullerne findes i:
  - Amtsarkiverne
  - Herredsfogedarkiverne
  - Godsarkiverne
  - Byarkiverne

Categori	Num.	Navn	Alder	Hvordan indskrives
ditto	57.	Ejner Thomsen	45.	...
1750.	58.	Peter Gasmasen	42.	...
	59.	Christopher Fogelius	28.	...
1741.	60.	Cornelius Cornelssen	51.	...
ditto	61.	Jürgen Petersen	43.	...
	62.	Hans Petersen	...	...

Kilde: Sørulle 1751, Åbenrå Byarkiv

→ 1867: Andre kilder

- Sessionsmateriale
  - Amtsarkiver
  - Godsarkiver
- Forskelligt vedr. de slesvigske krige
  - Amtsarkiver
  - Landrådsarkiver
- Dagbøger, breve og erindringer fra krigene
  - Privatarkiver

Landmilitair-Sessions-Placat pro 1856.

Landmilitairsessionerne for Aaret 1856 afholdes for Hertugdømmet Slesvig paa de i efterstaaende Tabel anførte Steder og Dage, og begynde hver Dags Morgen Kl. 9.

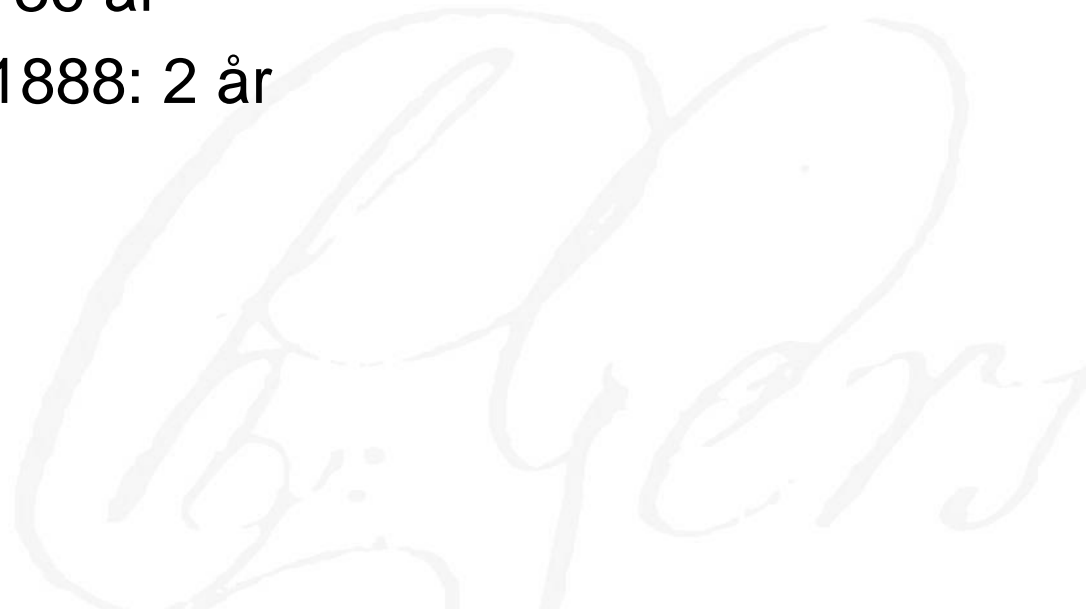
Sessionssted.	Sessions-Dag. 1856.	De mødende Afdelinger.
Glensborg.	Detr. 1.	Væggerne 1—30 af Glensborg Amt (Vies Herred).
	" 2.	Væggerne 31—60 af dito (Hggel og Munbrarup Herreder).
	" 3.	Væggerne 61—91 af dito (Hunsbye Herred), samt Glensborger Høspitaldistrikt.
	" 4.	Væggerne 92—113 af dito (Aie Herred).
	" 5.	Byen Glensborg med Vanddistrikterne til St. Marien og St. Nicolai Kirker.
Wroesfjølbing.	" 9.	Den Kro med Byen Wroesfjølbing.
Nordborg.	" 11.	Væggerne 1—53 af Nordborg Amt.
Augustenborg.	" 12.	Væggerne 51—96 af Sønderborg Amt (Augustenborg Herred).
Sønderborg.	" 13.	Væggerne 1—50 af dito (Nydel- og Sønder Herred), samt Byen Sønderborg.
Haderslev.	" 15.	Væggerne 1—21 af Haderslev Amt (Hros- og Calolund Herreder).
	" 16.	Væggerne 22—40 af dito (Ovidding og Norrerangstrup Herreder).
	" 17.	Væggerne 41—65 af dito (Tjistrup Herred).
	" 18.	Væggerne 66—80 af dito (Haderslev Herred).
	" 19.	Væggerne 81—104 af dito (Gram Herred).
Apenrade.	" 20.	Byen Haderslev.
	" 22.	Væggerne 1—17 og 47—94 af 2det Angler adel. Godsdistrict.
	" 23.	Væggerne 1—56 af Apenrade Amt (Niid og Sønderangstrup Herreder).
	" 24.	Væggerne 57—82 af dito (Barnig Bæk, Lundtofte Herred og Byen Apenrade).
Lønder.	" 26.	Væggerne 95—111 af 2det Angler adel. Godsdistrict, samt Evgumfløster Amt.
	" 27.	Væggerne 106—100 af Lønder Amt (Slur, Lønder og Voier Herreder), samt Høstruggaard, Hestholm og Meierholm.
	" 29.	Væggerne 1—23 af Lønder Amt (Karr Herred).
	" 30.	Væggerne 37—61 af dito (Vieding Herred og samtlige octoierede Aogge), samt Byen Lønder.
	" 31.	Væggerne 24—36 af dito (Bosling Herred), samt Gødset Bortshøtt.

→ 1867: Andre kilder forts.

- Forsvarets arkiver - Rigsarkivet
  - Stambøger 1747-1860
  - Ansøgning om erindringsmedalje for deltagelse i de slesvigske krige
- Trykt litteratur
  - A. D. Cohen: *Krigen i årene 1848, 1849 og 1850 og de Faldnes Minde*, Odense 1851.
  - V. Cohen: *Krigen 1864 og de Faldnes Minde*, København 1865.
  - Robert Lemming: *Register til døde i Krigen 1848 og 1864*
  - Hjemmeside over faldne i de slesvigske krige:
<http://www.strandparken33.dk/faldne.htm>

1867-1920: Lovgivningen

- Forordning af 9. november 1867: Alm. tysk værnepligt indføres
- Værnepligten omfattede: Alle mænd
- Indskrivningsalder: 20 år
- Værnepligtsalder: 20-36 år
- Tjenestetid: 3 år, fra 1888: 2 år

1867-1920: Andre kilder

- Kommunale stamruller
  - Kommunearchiver
  - Landrådsarkiver
- Restantenlisten
  - Landrådsarkiver
- "Rechercher" og "Nachweisungen"
  - Landrådsarkiver
- 1. Verdenskrig
  - Mindeblade

Mindeblad

Sogn: .....
By eller }
Kommune: }

for

Peter Johansen Petersen
(Den Faldnes (Afdødes, Savnedes) fulde Navn.)

født den *3. januar* 18*83* i *Guldborg* Stilling eller Erhverv før Krigen: .....
(Maaned.) (Aar.) (Fødested.)

Sidste faste Opholdssted før Krigen: *Toruskov* Gift: *ja* I saa
Tilfælde Konens (Enkens) Pigenavn: *Elise Marie Petersen*

Hvor mange Børn: *1* Har han besøgt Høj-, Landbrugs- eller andre Skoler og hvilke: *ja*
Lyngby Højskole og Lyngby Landkrigsskole

Naar blev han indkaldt under Krigen: *5. Aug. 1914*

Naar kom han til Fronten: *22. Aug. 1914* Har han været saaret og hvor mange Gange: *nej*

Faldt han paa Valpladsen og hvor: *Ving Høj* Døde han paa Lasarettet af Saar eller Sygdom,
paadraget i Felten: *nej* Naar døde (eller savnedes) han: *3. April 1916*
(Måned og Aarstal, maaske Datum.)

Var den Faldne (Afdøde) preussisk Undersaat
eller Hjemløs: *Preussisk Undersaat*

Den Faldnes Avancement og militære Tjenestegrad: *Infanterist*

Ordener og Hæderstegn og hvilke: *Løjtnant*

Modersmaal: *Dansk* Sindelag: *Dansk*

Den Faldnes (Afdødes) Slægtsforhold: Var begge Forældre Nordslavere: *ja*

Eller hvor stammede de fra: .....

Den Faldnes (Afdødes) Faders *Kristian Petersen*
(Navn.)
Revdal *Guldborg*
(Stilling.) (Fødested.)

Hvor boede Forældrene (Fader eller Moder eller begge) ved Krigens Udbrud: .....
Guldborg og Dalby-Guldborg

Havde den Faldne (Afdøde) Søsken: *ja* Hvor mange: *4* Deraf Brødre: *2* Søstre: *2*

Er nogle af Brødrene med i Krigen: *ja* Hvormange: *2* Er nogle af dem faldne: *nej*

Hvad hed de (eller den) Faldne: .....

Er den Faldnes (Afdødes, Savnedes) Fader med i Krigen: *nej*

Eller hans Søn eller Sønner: ..... Hvad hedder Faderen, Sønnen eller Sønnerne: .....

1867-1920: Andre kilder

- 1. Verdenskrig
  - Feltham-Foreningen
  - Aurillac-Foreningen
  - Foreningen af forhenværende Krigsfanger i Rusland
  - Foreningen af Dansksindede Sønderjyske Krigsdeltagere (D.S.K.)
  - Erindringer, dagbøger og breve i privatarkiverne
- Værnepligtsskort for værnepligtige der gjorde tjeneste i Sønderjysk Kommando
- Invalidenævnets arkiv

1867-1920: Andre kilder forts.

- Trykt litteratur –
Krigen 1870-1871
  - Karl Lund: *Samlinger vedr. Sønderjyder i Krigen 1870 – 71*
- Trykt litteratur –
1. Verdenskrig:
  - Fortegnelse over indkomne navne til monumentet i Marselisborg mindepark for de i Verdenskrigen faldne danske
  - Cimetièrre Slesvigeois de Braine
  - Bjerre, Aage: *Oversigt over deltagere i 1. Verdenskrig fra Rømø, 2000.*
  - *Bundesgeschäftsstelle Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e.V.*

1920→: *Lovgivningen*

- Kgl. Anordning af 13. oktober 1920: Alm. dansk værnepligt indføres
- Værnepligten omfattede: Alle mænd
- Indskrivningsalder: 18 år
- Værnepligtsalder: 18-36 år

1920 → Udskrivningskilder

- Lægdsrullerne findes i: politimesterarkivet
- Oplysninger om:
  - Løbenummer
  - Den værnepligtiges fulde navn, fødested, -år og -dato
  - Faderens eller moderens navn og stilling
  - Mødedato og hjemsendelsesdato
  - Tjenstlige oplysninger
  - Evt. flytninger angivet ved en firedelet nummerbetegnelse
- Forkortelser

II. 2. 1903 Lægdet Nr. 109. (Haderslev Høbetad)

Bogstav.	Den Værnepligtiges fulde Navn.	Faderens eller Moderens Stilling og Navn.	Fødested.	Fødselsaar og Fødselsdag.	Afdeling.	Mødt.	Hjemsendt.
~~T~~	~~Hans Kristian Forsen~~	~~Høbetad. Elev Forsen~~	~~Haderslev~~	~~1903 d. 14/10~~		d.	d.
Vedtegninger:							

14
4 21. 7-110. 5-10

Lægdet Nr. 110. (Maltrips)

Bogstav.	Den Værnepligtiges fulde Navn.	Faderens eller Moderens Stilling og Navn.	Fødested.	Fødselsaar og Fødselsdag.	Afdeling.	Mødt.	Hjemsendt.
~~9~~	~~Christian Nielsen Korsbøl~~	~~Konst. Peter Korsbøl~~	~~Korsbøl~~	~~1890 d. 14/9~~		d.	d.
Vedtegninger: 7-115 S. 20.							
1927. 162 9/10 TL 1310 Tj. 10							
~~T~~	~~Hans Kristian Forsen~~	~~Høbetad Forsen~~	~~Haderslev~~	~~1903 d. 14/10~~		d.	d.
Vedtegninger: 7-109-9-1							
1924. 139 1928. TL 105. 11/10 Tj. 10							